

Kulturmiljølovutvalet

Kulturmiljolovalget@kld.dep.no

31. januar 2023

Innspill til forslag til ny lov om kulturmiljø

Kvener/finner har tre store utfordringer når det gjelder kulturminner og saker knyttet opp mot dette:

1. Nedbrenningen nazistene gjorde i 1944/45 av hele Kveenimaa (Nord-Troms og Finnmark, samt Nord-Finland).
2. Gjennom historien så har kvener/norskfinner blitt betraktet som potensielle forrædere mot nasjonalstaten Norge.
3. Vi har den statlige diskrimineringen av kvener/finner og samer som bunner i at samene blir fremstilt som «urfolk» og dermed behandles som mer unik enn alle andre. Altså, en ren rasisme/biologisme.

Ingen ting av dette er konsekvens-utredet for kvener/finner i Norge.

Punkt 1: Konsekvensene av den brente jords taktikk i sluttfasen av 2. verdenskrig fikk mye større konsekvenser enn nedslaktede dyr (reinsdyrene til samene ble ikke nedslaktet av nazistene), nedbrente hus og all annen infrastruktur der og da. Dagens generasjon av beste- og oldeforeldre var flyktninger som ukrainerne i dag, men de var stort sett med familien. På finsk side ble barna ofte flyktninger uten familien, dette har påvirket helsen den dag i dag.

Kirka i Kautokeino ble ikke reist før 1958, det tok 14 år! Vi må anta at den da heller ikke var fullfinansiert. Mye ble aldri gjenoppbygd. Det var ikke tid til kulturminnearbeid eller annet, utenom å fokusere på å gjenoppbygge Maslows første trinn i behovspyramiden. Det tok mer enn 20 år å komme seg.

Gjenoppbyggingen var en massiv materiell fornorsking av det kvenske/norskfinske. Men, det er også viktig å påpeke at gjenreisingshusene var mer ett gode enn noe annet. Sårene er i

ferd med å gro igjen for godt, hovedgrunnen til det er at det var et felles traume og noe man i fellesskap har kommet seg igjennom.

Det skal ikke glemmes: Vi var også heldige, vi var verken etniske slaver/russere, jøder, eller tatere/romanifolk/romer.

Punkt 2: Fra før 1814, helt opp til den kalde krig og våre dager så var det konkrete storpolitiske spenninger som kvener/norskfinner måtte leve med. Man har derfor ikke hatt anledning til å være seg selv, å utfolde seg som kvener/norskfinner.

Punkt 3: Det er et pågående overgrep av staten mot det kvenske/finske som nåtiden må avslutte og fremtiden må kartlegge konsekvensene av. Sannhets- og forsoningskommisjonen ignorerer problemstillingen i dag fordi den består av samiske interesser.

Prinsipielt innspill

Det skal ikke være noe form for etniske skille i den nye kulturmiljøloven.

Vi henviser til artikkel 26 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. For øvrig vises det til grunnloven § 98 og menneskerettsloven som inkluderer flere artikler som forplikter Norge internasjonalt til likebehandling av etnisiteter.

Rammekonvensjonen om beskyttelse av **nasjonale minoriteter** gjelder:

- Jøder
- Kvener/norskfinner
- Romer
- Samer
- Skogfinner
- Tatere/romanifolk

Grunnlag for det prinsipielle innspillet

Siden 2. verdenskrig har verden forsøkt å unngå å skille på etnisk grunnlag, fordi det er så farlig. Unntatt i Norge.

Vi er svært skeptisk til forskjellsbehandling på etnisk grunnlag. Spesielt kvener/finner nord i landet blir rammet til dels hardt av at samiske kulturminner blir ivaretatt i langt større grad enn kvenske/finske.

Et konkret eksempel er Holmenes sjøsamiske gård i Kåfjord kommune. Vi har lenge vært i dialog med eldre familiemedlemmer av gården som var og er fortvilt over at gården ikke er kategorisert som kvensk/finsk.

Når sametinget og samiske interesser har bedre betingelser lov-, årstalls- og pengemessig enn for eksempel kvener/finner så betyr det i praksis at kulturminner mer og mer blir samiske på grunn av makt og ikke på rent fagmessig grunnlag.

Når kvenske/finske og andre etniske kulturminner automatisk kan bli fredet når de er eldre enn 1537, mens det tilsvarende årstallet for samiske er 1917, så går dette direkte utover det kvenske/finske.

Det som skjer nå er å underbygge en politisk diskriminerende beslutning ved å kategorisere «alt som ikke er norrønt som samisk». I mange tilfeller bruker man kulturminner og kulturarv som i større grad er kvensk/finsk som en fremstilling av samisk kultur. Mye «samisk» håndverk er egentlig «kvensk/finsk».

Samenes «nære tilknytning til naturen» brukes også som foranledning til å gjennomføre en sterk forskjellsbehandling av folk ut fra etnisitet. Dette er uakseptabelt. Det er mange kvener/finner som har like «nær tilknytning til naturen» som samene og reindriften.

Kvener/finner ble ved lov fratatt mulighetene til å drive reindrift etter 1917. På finsk side av vårt fellesområde har kvener/finner lik anledning til å drive med rein som samer. Fiskarbonden har helt opp til våre dager vært en levende del av kulturen. Sånn sett kunne man hatt lik fredningsår for å ta vare på kulturminner etter småfe-, storfedrift og fiske, som for reindrift.

Det som gjør det spesielt ille er at før 1984 var det ikke mye fokus på om ting var samisk, kvensk/finsk, norsk eller annen etnisitet. Det var en likeverdig blanding. Et hus kunne vært bygd etter kvensk/finsk byggeskikk, men huset kunne like godt være bygd av og for et ektepar bestående av kvensk/finsk mann og samisk kvinne.

I 1984 anmodet et samisk rettsutvalg med elleve mot 7 stemmer at det blant annet skulle være en egen sameparagraf i grunnloven, det som i dag er § 108. Flertallet var svakt.

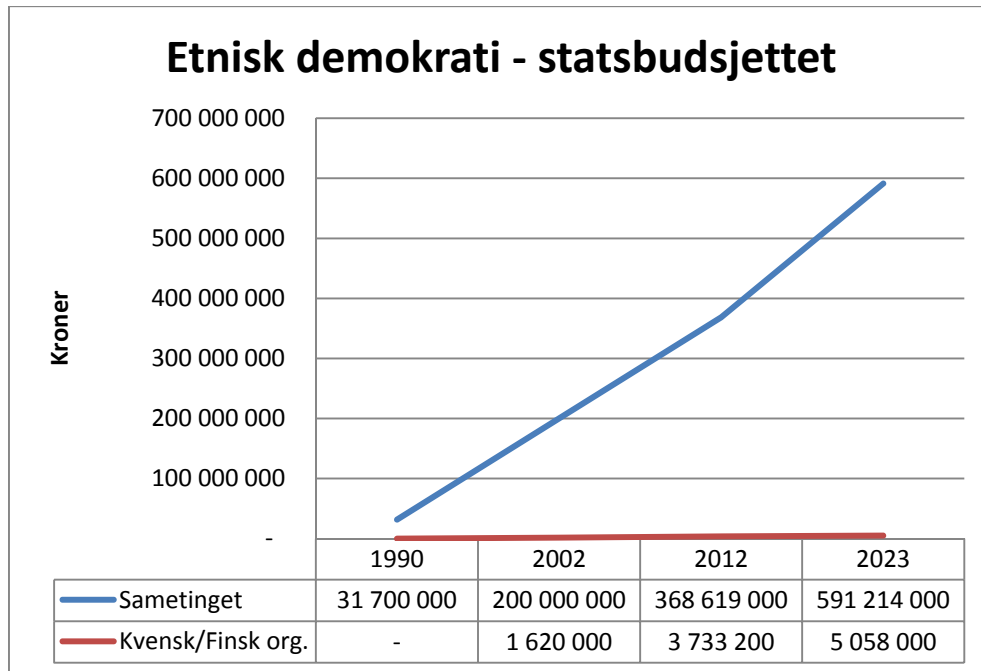
Det samiske rettsutvalget hadde også som mandat til å vurdere interessene til blant annet kvener/finner. Det ble fastslått i utredningen at en positiv diskriminering av samene ville få konsekvenser for spesielt kvener/finner. Siden den positive diskrimineringen ikke var iverksatt i 1984 kunne man selvsagt ikke evaluere konsekvensene av den i 1984.

Nå kan vi definitivt evaluere den. Etter 39 år er det enda ikke gjennomført et kvensk/finsk rettsutvalg. Den kvenske/finske rettsstillingen er derfor ikke utredet som de samiske. Det at man ikke har stadfestet kvener/finner rettsstilling i Norge som man har gjort for samene, betyr ikke at kvener/finner mangler tilsvarende historie og kulturtilstedeværelse til kongeriket.

Den statlige diskrimineringen betyr et regelrett kulturmord av den siste rest av det kvenske/finske. Dette foregår på alle plan, fordi «dette er loven». Når kulturinstanser fremmer det samiske, så blir det gjort uten tanke på konsekvenser for det kvenske/finske.

Hver gang noen fremmer det samiske, så kan kulturmiljøutvalet automatisk spørre, hva med det kvenske/finske? Eller, hvor er det blitt av det kvenske/finske?

Hovedgrunnen til at det samiske er hensyntatt ligger i statsbudsjettet. Det brukes minst 100 ganger mer midler på det samiske enn det kvenske/finske. Det finnes ikke folkerettslig belegg på noen måte som forsvarer en slik forskjellsbehandling.

Kilde: Skuffelsen, innspill fra Kvensk Finsk Riksforbund til Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023

Slik det er nå er det politisk vedtatt at samiske kulturminner er 100 ganger viktigere enn kvenske/finske. Det er ikke fordi det er 100 ganger mer samiske enn kvenske/finske kulturminner. **Kulturmiljølovutvalget sin store oppgave er å fremme det faglige i stedet for den med etnisk makt.**

Multikulturelle kulturminner

Er noe mer «norsk» kultur enn andre? Skal man ta hensyn til det? Hvordan avgrenser man dette?

Det er en myte at Norge har vært et homogent etnisk land. Det har alltid vært et multikulturelt land. Og, det blir et mer og mer multikulturelt land i fremtiden. På mange steder der det har vært kvener/finner har de vært majoriteten i sine lokalsamfunn. Disse er nå mer eller mindre fornorsket eller samifisert.

Definisjonen av multikulturell i denne sammenheng er også viktig. Kvener/finner i Norge har ikke en kvensk/finsk kultur. **Vi har en kvensk/finsk og norsk kultur.** Man kan ha enda flere kulturer i en person. Dette vil gjelde alle. Den norske kulturen i dag er veldig farget av den vestlige kulturen, spesielt den amerikanske/britiske kulturen.

Om hundre år kan man betrakte den muslimske moské (Baitun Nasr moské) på Furuset i Oslo som et:

- norsk kulturminne
- kulturminne i Norge

- c) muslimsk kulturminne
- d) muslimsk/norsk kulturminne
- e) muslimsk kulturminne i Norge

Vi ønsker at man ikke bruker c). All kultur er viktig, ingen etnisk kultur er viktigere enn andre, all kultur i Norge er en likeverdig del av den norske kulturen. Kulturarbeid må foregå i et fagmessig perspektiv. Dette vil være best for alle. Kulturminnets unike verdi i Norge, og hvor viktig og essensielt kulturminnet er for de involverte må være utslagsgivende.

Språket

Vi har når det gjelder kvenske/finske bygninger insistert på at det brukes finske navn på bygg og lignende som fredes. Informasjon om kulturminner bør være på norsk, det aktuelle etniske språket, og engelsk som et minstemål.

(I vår rapport til sannhets- og forsoningskommisjonen er det en fyllestgjørende redegjørelse for den samiske kampen mot vårt etniske finske språk som blant annet har medført til en tro på at kvener/finner sitt etniske språk er «kvensk». Utvalet vil få en kopi av denne.)

Vi vil derfor som et minstemål foreslå at «ikke-norske» kulturminner får et norsk og etnisk navn som for eksempel Gammelskolen i Sappen – *Sapen vanhakoulu*, som det viktigste elementet i «etnisk» kulturminnearbeid. Et kulturminne bør helst ha et etnisk navn alene når det er aktuelt, *Sapen vanhakoulu*. Vi ser at det finske navnet drukner når det også har et norsk navn. Det norske navnet blir i praksis konsekvent også brukt av faginstanser som burde vite det etniske navnet.

Med bruk av språk kan man på en naturlig måte dokumentere det etniske.

Årstall

Vi vil foreslå konkrete årstall tilbake i tid som generell retningslinje for kulturminneverdi og graderingspunkter. Dette kan være historiske hendelser:

- Slaget ved Stiklestad 1030
- Reformasjonen 1537
- Grunnloven 1814
- Unionsoppløsningen 1905
- Menneskerettighetserklæringen 1948

Samenes 1917 er definitivt en politisk dato uten substansen til 1030, 1537, 1814, 1905 og 1948. Man kan også vurdere årstall etter hvilken type teknologi man har hatt tilgjengelig.

Man bør bake inn en dimensjon av unik viktighet eller fysisk sårbarhet for å omgå årstallproblematikken på nødvendig skjønn, som det gjøres i dag.

De etniske norske kulturminnene vil (forhåpentligvis) alltid være mest i antall, slik at vi er ikke bekymret for at det «norske» forsvinner.

Behovet for rekonstruksjon av kulturminner

Når hendelser tilsier det, som for eksempel nedbrenningen av Nord-Troms og Finnmark i 1944/45, så må det åpnes opp for å gjenskape kulturminner til å være fullverdige kulturminner. Hele områder kan bygges med gammel kulturarvelig utseende og funksjon. På denne måten kan man privatfinansiere viktige deler av kulturarven.

Formidling av kulturminner

Som en naturlig forlenging av ovenstående avsnitt. Det bør åpnes opp for å ta kulturminner ut av sitt naturlige miljø for å gjøre kulturarven tilgjengelige der folk ferdes mer, eller hvis det er mer bærekraftig økonomisk, miljømessig, eller klimatisk. Formidling av kulturminner og kulturmiljø er en viktig del av folks identitet og for turismen. En mangfoldig kulturarv vil tiltrekke seg flere besøkende også fra utlandet. Derfor er det viktig at man ikke skiller på etnisitet det som er viktige kulturminner i Norge. Jødiske kulturminner i Norge bør være like viktige som andre kulturminner i Norge og jødiske kulturminner i andre land.

Det nordiske og internasjonale aspektet av kulturminner

For kvener/finner er det viktig å påpeke at man har hatt hele Nordkalotten som sitt næringsøkonomiske og kulturelle område. Den nye loven kan gjenspeile dette aspektet. For eksempel fagutvalg som ikke bare består av norske statsborgere, men at det er rom for å inkludere kompetanse innen fagfelt som befinner seg utenfor Norges grenser.

I henhold til Helsingforsavtalen av 1962, så bør man også samkjøre kulturmiljøloven med den nordiske rettsituasjonen så langt det er mulig. Et sideblikk mot UNESCO er også bra.

Behovet for fagkompetanse

Kulturminnearbeid er et vidt felt. Det må sikres den kompetansen man til enhver tid trenger.

Verken kvener/norskfinner, skogfinner, tatere/romanifolk, romer, eller jøder har mulighet til å følge opp sitt behov på frivillig basis. De få som har kunnskap har forholdvis stor makt til å kunne påvirke og definere «de etniske kulturminnene».

Det er viktig å skolere fagpersoner til å håndtere kulturminner etc. uansett og uavhengig av etnisitet. Vi er skeptisk til å skolere folk bare på kvenske/finske elvebåter, de må kunne om (tre) båter generelt sett.

Det bør lovfestes utvalg som inkluderer kvalifiserte fagpersoner som sikrer fagmessig utvikling av faget og arbeidet med kulturmiljøene.

En utdanning av arkeologer må inkludere de forskjellige etniske aspektene. Når representanter fra riksantikvaren ser innrissinger av symboler på gamle bygg eller anretninger så skal de vite om dette kan være finsk-ugriske symboler.

Loven og informasjonen må være like enkel for alle

Det er viktig at det så langt som mulig lages kortest mulig avstand mellom det fagfolk og lekfolk kan forstå om fagfeltet. Dette gjelder i høyeste grad jussen. Det skal være ett sett med likelydende lover, og forskrifter, uansett etnisitet. Det skal ikke være forskjellige sett med data for forskjellige etnisiteter. All informasjon må som minstemål være tilgjengelig på norsk. Norge er et lite land, systemene bør være generelle og aller helst nordisk gjeldende.

Fortiden må ikke kollidere med produksjon av nye kulturminner

Kulturminner ble ikke lagd for å være kulturgjenstander, de hadde viktige funksjoner i sin samtid. Å bevare fortiden må ikke bli viktigere enn å ordne dagens funksjonaliteter. Målt i menneskelig kunnskap er dagens kulturgjenstander på et langt høyere kompetansenivå enn gårsdagens gjenstander.

Det er ikke viktig å ta vare på alle eksemplarer av kulturminner som lett kan gjenskapes. For kvener/finner er det ikke essensielt å ta vare på alle gamle tjæremiler. Det er dess viktigere å ta vare på kompetansen, å kunne lage nye tjæremiler. Fordi det er bedre å gjenskape nye tjæremiler enn å ta vare på tjæremiler som var mislykkede eller gikk opp i røyk.

Forbedring av formålsparagraf

Vi mener at formålsparagrafen må stadfeste ettertrykkelig at all etnisk kultur er likeverdig. Det gjør den ikke i dag. Positiv diskriminering er i internasjonal rett/folkeretten kun tillat når den har et konkret formål, den kan derfor ikke inkluderes i denne lov. I henhold til likestillings- og diskrimineringsloven § 11 pkt. c skal «særbehandlingen opphører når formålet med den er oppnådd».

Formålsparagrafen må også gjenspeile at alle kulturminner befinner seg i regionene, og at man nasjonalt tar ansvaret sammen med regionene for å ta vare på kulturarven. Det er viktig loven gjenspeiler at ansvar og kompetanse best kan bygges regionalt, der motivasjonen er størst og nærmest det lokale og potensielt frivillige engasjementet.

Dagens paragraf

§ 1. Lovens formål.

Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på denne lovs formål.

Fremtidig paragraf

§ 1. Lovens formål.

Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes **uten noe form for forskjellsbehandling eller diskriminering** både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt **og regionalt** ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på denne lovs formål.

Vi viser ellers til møte med kulturmiljølovutvalet den 12. januar i år.

Vi besvarer spørsmål fra utvalet frem til den er ferdig med sitt mandat.

Lykke til med arbeidet!

terveisin/mvh,

Kvensk Finsk Riksforbund

Rune Bjerkli

-generalsekretær-

kvenfinn@gmail.com

kvenfinn.no

Tlf.: 901 444 67